

СУДОВІ ПОМИЛКИ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ Й СПРАВЕДЛИВОСТІ СУДОЧИНСТВА

ЖАРОВСЬКА Ірина Мирославівна - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії права та конституціоналізму Національного університету «Львівська політехніка»

ORCID 0000-0003-3821-8120

САМСІН Ігор Леонович - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

<https://orcid.org/0000-0003-4118-8452>

УДК: 347.97

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2026.1.62>

У статті проведена аналіз сутності судових помилок та їх впливу на справедливе, ефективне судочинство в епоху глобальної цифровізації.

Констатовано, що судові помилки деструктивно впливають на справедливість судочинства, ставлять під загрозу інститут доброчесності суддів, руйнують процесуальну діяльність судів, негативно впливають на їх ефективність, а також загально деформують верховенство права у державно-владній діяльності.

Аргументовано, що судові помилки мають комплексний характер впливу, який завжди є негативним, оскільки з одного боку становлять суттєву загрозу для прав, свобод та законних інтересів окремого суб'єкта права (учасника судового процесу), а з іншого боку в більш глобальному значенні – деструктивно впливають на всю систему судочинства, системи права та держави загалом. Доведено, що вони підривають авторитет судочинства, судової влади, делегітимізують державно-публічний інститут, в широкому розумінні здійснюється «підрив» демократії та правової справедливості, доброчесності суддів.

Констатовано, що цифровізація та зміна соціальної реальності, технологічний прогрес та інші новітні біотехнічні рішення формують, дуальний вплив на ефективність

та справедливість судочинства в контексті судових рішень. Серед позитивних чинників відмічено зокрема упорядкування, належну обробку та зберігання інформації, зводить до мінімуму людський чинник, а також полегшення доступу суддів, адвокатів та інших учасників процесу до актуальної судової практики, нормативно-правових актів і правових позицій вищих судових інстанцій, що сприяє більш уніфікованому застосуванню норм права та зменшує ймовірність їх неправильного тлумачення. Виокремлено загрози та прогалини технічного, соціального та правового характеру, що негативно впливають на ефективність судочинства через збільшення кількості судових помилок.

У висновках аргументовано, що у кожному окремому випадку необхідно провести предметний аналіз впливу цифрових інструментів та певної технології на адміністративне та кримінальне правосуддя, встановити його роль у забезпеченні ефективного правосуддя, виявленні й подоланні судових помилок.

Ключові слова: ефективне судочинство, справедливість, судові помилки, цифровізація, правова визначеність, адміністративне судочинство, кримінальне судочинство, штучний інтелект, процесуальна діяльність судів, доброчесність суддів, глобалізоване суспільство.

Постановка проблеми

Роль та значення судової системи для сучасної правової реальності є особливо значним, оскільки цей механізм державної влади дозволяє захистити права людини та є кінцевою інстанцією вирішення спору. Актуалізування проблеми ефективності судової системи в умовах цифрового, глобалізованого суспільства доволі вагомим, оскільки окрім класичних питань, що супроводжує судочинство в світлі прогаїн, похибок та невірних судових рішень, додаються нові, що породженні трансформаційними змінами. Виникає необхідність вирішення питання: все ж таки який вплив цифровізація здійснила на інститут судочинства в контексті його ефективності та справедливості?

Судові помилки деструктивно впливають на справедливість судочинства, ставлять під загрозу інститут добросовісності суддів, руйнують процесуальну діяльність судів, негативно впливають на їх ефективність, а також загалом деформують верховенство права у державно-владній діяльності. Ухвалення правомірних рішень для конституціоналізму, людиноцентризму, справедливості та дотримання принципів права цивілізованих народів має пріоритетне значення. Викорінити проблему судових помилок в абсолюті неможливо, проте можливим є шлях їх мінімізації. Цьому й буде присвячено репрезентоване наукове дослідження.

Стан дослідження

Функціонування судової системи, ефективність судочинства та добросовісність суддів були предметом наукового аналізу багатьох науковців національної школи права, зокрема вагомими є доробки Н.Ортинської, Н.Грень, А.Суббота, В.Ковальчука, Ю.Бисаги, Т.Міхайліної та інших. Цифровізація, питання глобалізованого суспільства, впливу окремих технологій, у тому числі штучного інтелекту на правову систему, адміністративне та кримінальне судочинство аналізувалися такими науковцями як І.Личенко, О.Скочиляс-Павлів, І.Комарницька, Н.Лесько, О.Гумін, М.Сірант, Н.Бортник та іншими. Але проблематика судових помилок та комплексний

аналіз її в контексті сучасних змін ще не набула цілісної репрезентації.

Метою статті є проведена аналізу сутності судових помилок та їх впливу на справедливе, ефективне судочинство в епоху глобальної цифровізації.

Виклад основних положень

Судові помилки в понятійно-категоріальному апараті юриспруденції загалом позиціоновано як неправомірне чи необґрунтоване рішення суду будь якої інстанції та спеціалізації, а також інша процесуальна дія чи бездіяльність суду, котра ґрунтується на помилковому застосуванні норм матеріального чи процесуального права й гіпотетично призведе чи призвела до порушення прав, законних інтересів учасників судового процесу. Судові помилки також спричиняють невизначеність судового рішення.

Інститут судової помилки має доволі широкий характер, оскільки включають як вагомимі помилки у встановленні обставин справи, що може спричинити помилкове засудження та покарання особи, так і технічні помилки, зокрема описки, що мають формальний характер та й не мають такого суттєвого значення для рішення по суті. Хоча, загалом наукова спільнота акцентує увагу на судових помилках, що мають вагомиме значення для правосуддя, іноземні науковці акцентують, що вони «являє собою фундаментальний провал правової системи, коли порушується належна правова процедура, докази неправильно тлумачаться або маніпулюються, а права обвинувачених порушуються. У найважчій формі це призводить до ув'язнення — або навіть страти — невинних осіб, підриваючи самі принципи справедливості, рівності та правосуддя, які мають підтримувати правові інститути» [1].

Судові помилки мають комплексний характер впливу, який завжди є негативним, оскільки з одного боку становлять суттєву загрозу для прав, свобод та законних інтересів окремого суб'єкта права (учасника судового процесу), а з іншого боку в більш глобальному значенні – деструктивно впливають на всю систему судочинства, системи права та держави загалом.

На приватно-правовому рівні судові помилки істотно порушують права особи, несправедливе рішення (в радикальному випадку – неправомірне засудження) спричиняє руйнування долі людини, її віру в справедливість та верховенство права, завдає моральної, матеріальної шкоди особі, членам її родини. Радикальні судові помилки мають незворотній характер, часто спричиняючи довготривалі наслідки для суб'єкта права через вплив на його репутацію, правовий статус, соціальне становище, професійну діяльність та особистісну сферу. Ба більше, судові рішення часто має прямий, або опосередкований вплив на інших осіб, вже згадано нами члени родини, близькі особи, представники громадянського суспільства тощо. Судові помилки можуть спричинити: широкомаштабні борги та банкрутство, ув'язнення, тяжку бідність, психологічну шкоду, емоційне страждання, розлучення сімей та, в деяких випадках, навіть втрату життя.

Державний рівень впливу судових помилок репрезентується деструкцією в наступному:

- підривають авторитет судочинства, судової влади, відбувається делегітимізація всього державно-публічного інституту, в широкому розумінні здійснюється «підрив» демократії та правової справедливості, добросовісності суддів;
- формується відчуття правової невідповідності у членів суспільства, котра спричиняє нігілізм, зниження правової культури, небажання правової соціалізації та зниження правосвідомості суттєвої групи осіб;
- ускладнює реалізацію норм права, ба більше, може стати основою рішень для низки аналогічних спорів;
- суттєво збільшує навантаження на судову систему, оскільки потребує застосування комплексного механізму перегляду та скасування таких рішень, спричиняє значне затягування строків розгляду справи та прийняття рішення по ній, що апріорі вказує на зниження ефективності судової системи;
- спричиняє додаткове навантаження на державний бюджет, оскільки вимагає фінансових витрат на перегляд рішення, додаткову роботу багатьох судових інсти-

туцій та працівників суду, а також витрат, що пов'язані з компенсацією особам, що постраждали від судового рішення, котре містило судові помилки.

Цифровізація та зміна соціальної реальності, технологічний прогрес та інші новітні біотехнічні рішення формують, на нашу думку, дуальний вплив на ефективність та справедливість судочинства в контексті судових рішень. Ми не можемо однозначно вказати, що вплив є абсолютно позитивним чи негативним, проте однозначно є те, що електронне судочинство, електронні реєстри, електронні докази, проведення судового засідання в режимі відеоконференцій, цифровізація документообігу та інші чинники цифрового суспільства значно змінюють правосуддя, тому однозначно мають вплив на інститут судових помилок.

Розглянемо аспекти впливу детальніше.

Визначені вище адаптаційні глобалізаційно-цифрові зміни створюють суттєвий вплив на зменшення помилок, що в кінцевому результаті сприяє ефективності судочинства, оскільки воно стає доступним, прозорим та відкритим.

По-перше, застосування системи електронного суду і пов'язаних з ним технологій формує упорядкування, належну обробку та зберігання інформації, зводить до мінімуму людський чинник. Визначене сприяє зменшенню людських помилок у процесі, різного роду неточностей, описок, помилок лінгвістичного та математичного характеру. Донедавна рівень таких помилок, описок та неточностей був доволі суттєвим, окрім того їх не можна вважати другорядним чинником, оскільки мають суттєвий вплив на зміст судового рішення, основне його тлумачення та виконання, дозволяє говорити про прогалини професійної добросовісності судді.

В останні роки, завдяки значному прогресу в галузі штучного інтелекту (ШІ), здається ймовірним, що кількість судових помилок можна зменшити шляхом точного та ефективного сприяння кримінальному правосуддю. В кримінальному судочинстві вплив ШІ є особливо суттєвим. Науковці відзначають, що «інструменти прогнозу аналітики, впроваджені в системі кримінального правосуддя, отримали велику під-

тримку як революційний підхід до винесення вироків правопорушникам, оскільки вони здатні представити об'єктивний спосіб відправлення правопорушників до в'язниці на різний термін або інші покарання, таким чином, ймовірно, з мінімальним або майже без участі людей, оскільки це рівнозначно позбавлення людських помилок» [2]. Щодо адміністративного судочинства, то експерти відзначають також корисність застосування ШІ: «для адміністративного правосуддя корисність ШІ може полягати в аналізі та зборі інформації щодо попередніх випадків неправомірних суджень, котра може вказувати на ймовірність несправедливості» [3]

Країни, котрі запровадили технології на базі ШІ в судовий процес констатують значене зниження рівня судових помилок, зокрема про це кажуть дослідники, що аналізували практику Сполучених Штатів Америки, Китаю, Індії, Бразилії та Великої Британії [4].

По-друге, цифрові технології значно полегшують доступ суддів, адвокатів та інших учасників процесу до актуальної судової практики, нормативно-правових актів і правових позицій вищих судових інстанцій, що сприяє більш уніфікованому застосуванню норм права та зменшує ймовірність їх неправильного тлумачення. Швидкий пошук і аналіз великого обсягу правової інформації дозволяє підвищити якість судових рішень, забезпечуючи їх обґрунтованість і відповідність принципу законності.

По-третє, важливу роль відіграє також розвиток сучасних криміналістичних та експертних технологій. Використання ДНК-аналізу, цифрової експертизи, електронних доказів, а також відео- та аудіофіксації судових засідань і слідчих дій сприяє більш об'єктивному встановленню фактичних обставин справи. Наприклад ДНК аналіз дуже актуалізується в сучасних військово-політичних умовах. С. Кавун зокрема визначає наступну мотивацію: «Складні умови сьогодення, викликані збройною агресією зі сторони країни-терориста, введення воєнного стану на території України, присутність терористичних загроз, процеси постійного переміщення значної кількості населення, значно ускладнюють криміногенну ситуацію, що

збільшує навантаження на правоохоронну систему та потребує посиленої роботи в усіх без винятку напрямках протидії злочинним посяганням та злочинності як такій. За вказаних обставин вагомого значення та актуальності набуває максимальне застосування можливостей криміналістичного дослідження ДНК з метою встановлення осіб військово-виполонених; осіб, які втратили пам'ять; невпізнаних трупів, у тому числі обгорілих та з іншими пошкодженнями, що ускладнюють процеси ідентифікації, тощо» [5].

Вказане дає можливість констатувати, що визначені цифрові інструменти, технологічні та біомедичні технології та інноваційні засоби дозволяють перевіряти достовірність доказів, відтворювати події з високим рівнем точності та, у разі необхідності, виявляти раніше допущені судові помилки.

По-четверте, цифровізація відкриває можливості для подальшого перегляду судових рішень на основі нововиявлених або новостворених електронних доказів. Інтеграція інформаційних систем та розвиток міжвідомчої взаємодії сприяють більш повному та оперативному обміну даними між органами правосуддя, що загалом підвищує якість судового розгляду та зміцнює гарантії справедливого суду.

Разом з тим доречно розглянути й негативні чинники застосування цифрових та інших новітніх технологій, що негативно впливають на судочинство. Вони можуть сприяти виникненню й ускладненню пошуку судових помилок.

Першочергово слід згадати перепони технологічного характеру, існує ризик технічних збоїв у роботі електронних систем, баз даних та програмного забезпечення, що може призводити до втрати, спотворення або некоректного відображення інформації. Не всі види зазначених технічних збоїв можуть бути швидко виявлені та помічені, що негативно впливає на пошук та аналіз судових помилок.

Крім того, важливим недоліком є залежність судового процесу від якості введених даних та правильності їх обробки. У разі помилок при внесенні інформації до електронних систем або некоректного використання цифрових інструментів може виникати

ефект «помилки на вході», який у подальшому трансформується у судову помилку на рівні прийняття рішення. Також варто враховувати, що не всі учасники процесу мають достатній рівень цифрової компетентності, що може ускладнювати ефективне використання електронних сервісів.

Ще одним суттєвим аспектом є питання кібербезпеки. Електронні судові системи можуть бути об'єктом несанкціонованого доступу, кібератак або втручання третіх осіб, що створює ризики зміни, викрадення або знищення судової інформації, що безпосередньо впливає на надійність доказів і може поставити під сумнів об'єктивність судового розгляду.

Непрозорість алгоритмів, можливі упередження в їхній роботі або обмеженість у врахуванні індивідуальних обставин справи можуть впливати на якість аналітичної підтримки судових рішень, тому, на нашу думку, доречно також констатувати на певних ризиків, що пов'язані із використанням алгоритмічних систем та елементів штучного інтелекту та зумовлюють обтяження судових помилок.

Висновок

Судові помилки деструктивно впливають на справедливість судочинства, ставлять під загрозу інститут доброчесності суддів, руйнують процесуальну діяльність судів, негативно впливають на їх ефективність, а також загалом деформують верховенство права у державно-владній діяльності.

Судові помилки мають комплексний характер впливу, який завжди є негативним, оскільки з одного боку становлять суттєву загрозу для прав, свобод та законних інтересів окремого суб'єкта права (учасника судового процесу), а з іншого боку в більш глобальному значенні – деструктивно впливають на всю систему судочинства, системи права та держави загалом.

Доречно узагальнити, що цифровізація та зміна соціальної реальності, технологічний прогрес та інші новітні біотехнічні рішення формують, дуальний вплив на ефективність та справедливість судочинства в контексті судових рішень.

Серед позитивних чинників відмічено зокрема упорядкування, належну обробку та зберігання інформації, зводить до мінімуму людський чинник, а також полегшення доступу суддів, адвокатів та інших учасників процесу до актуальної судової практики, нормативно-правових актів і правових позицій вищих судових інстанцій, що сприяє більш уніфікованому застосуванню норм права та зменшує ймовірність їх неправильного тлумачення. Проте існують багато загроз та прогалин технічного, соціального та правового характеру, що негативно впливають на ефективність судочинства через збільшення кількості судових помилок.

Тому, узагальнюючи слід вказати, що в кожному окремому випадку необхідно провести предметний аналіз впливу певної технології на адміністративне та кримінальне правосуддя, встановити його роль у забезпеченні ефективного правосуддя та виявленні й подоланні судових помилок.

Література

1. Zulu S. Miscarriages of Justice in Africa: Criminological and Covert Observational Insights into the Wrongful Conviction of High-Profile Individuals. 2025 URL: <https://www.academia.edu/143307730/>
2. Kauffman M. E., Soares M. N. AI in legal services: new trends in AI-enabled legal services. *Service Oriented Computing and Applications*, 2020. №14(4), P. 223–226.
3. Bhatti A. L., Shah S. A., Bhatti A. R., Jamali S. A. Preventing Miscarriage of Justice Using Artificial Intelligence in Pakistan. *Quantic Journal of Social Sciences*, 2024. №5(3), P. 248–259.
4. Teremetskyi V., Burylo Y., Bandurka S., Albul S., Riabchenko Y. Application of artificial intelligence as a way of digitalizing the system of justice: legal, economic and social issues. *Via Inveniendi Et Iudicandi*, 2025. №20(1), P. 122–132.
5. Кавун С.М. ДНК-аналіз: місце і роль у системі сучасної криміналістики. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024, лютий. С. 169–180.

**JUDICIAL ERRORS AND PROBLEMS
OF ENSURING THE EFFICIENCY
AND FAIRNESS OF THE JUDICIAL
PROCEEDINGS**

The article analyzes the essence of judicial errors and their impact on fair, effective judicial proceedings in the era of global digitalization.

It is stated that judicial errors have a destructive effect on the fairness of judicial proceedings, jeopardize the institution of judicial integrity, destroy the procedural activities of courts, negatively affect their efficiency, and generally deform the rule of law in state and government activities.

It is argued that judicial errors have a complex impact, which is always negative, since on the one hand they pose a significant threat to the rights, freedoms and legitimate interests of an individual legal subject (participant in the judicial process), and on the other hand, in a more global sense, they have a destructive effect on the entire judicial system, the legal system and the state as a whole. It is proven that they undermine the authority of the judiciary, delegitimize the state and public institution, and in a broad sense, they “undermine” democracy and legal justice, the integrity of judges.

It is stated that digitalization and changes in social reality, technological progress and

other new biotechnical solutions form a dual impact on the efficiency and fairness of judicial proceedings in the context of judicial decisions. Among the positive factors, in particular, the organization, proper processing and storage of information, minimizing the human factor, as well as facilitating access of judges, lawyers and other participants in the process to current judicial practice, regulatory legal acts and legal positions of higher judicial instances, which contributes to a more unified application of legal norms and reduces the likelihood of their misinterpretation, are noted. Threats and gaps of a technical, social and legal nature are identified, which negatively affect the efficiency of judicial proceedings due to an increase in the number of judicial errors.

The conclusions argue that in each individual case it is necessary to conduct a substantive analysis of the impact of digital tools and a certain technology on administrative and criminal justice, to establish its role in ensuring effective justice, identifying and overcoming judicial errors.

Keywords: effective justice, justice, miscarriages of justice, digitalization, legal certainty, administrative justice, criminal justice, artificial intelligence, procedural activities of courts, integrity of judges, globalized society.